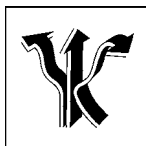

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

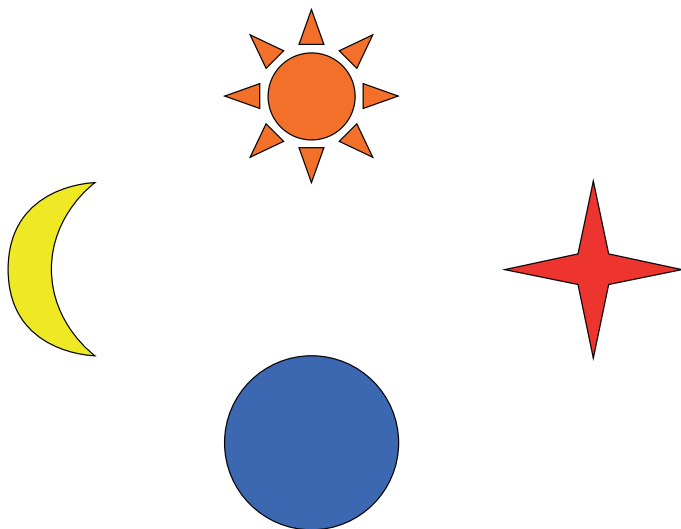
Українсько-Азербайджанський Інститут соціальних наук
і самоврядування ім. Г. А. Алієва

МАУП

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНОЗНАВСТВА

*Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
на базі кафедри українознавства*

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2012

Редакційна колегія:

Бідзюра І. П. — директор УАІСНС, д-р політ. наук, проф.;
Шилов Ю. О. — зав. каф. українознавства, академік МКА, канд. іст. наук, проф.;
Соколовська К. М. — заст. зав. каф. українознавства, канд. іст. наук, доц., проф. МКА

Затверджено до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 11 від 25.06.12)

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Актуальні проблеми українознавства: [звед. зб. матер. наук.-практ. Д-87 конф.]. — К.: МАУП, 2012. — 286 с.

Розкриваються історичні, теоретичні та методологічні аспекти українознавчої дисципліни не тільки як складової духовності українства, а й як феноменального явища світової цивілізації.

Проаналізовано роль і місце науки українознавства у розбудові демократичного суспільства суверенної європейської держави України.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

ББК 87я73

ЗМІСТ

І. П. Бідзюра Вступне слово	6	І. Алмаші Україна в трансрегіональному вимірі політики ЄС	76
Ю. О. Шилов Актуальні проблеми українознавства	8	Г. А. Гайдукевич Новая генерация украинцев и государственное двуязычие в Украине.....	82
В. Ф. Баранівський Українознавство як чинник розвитку політичної культури	19	О. М. Міхатуліна Порівняльне правознавство як засіб зближення трудового законодавства України із законодавством Європейського Співтовариства	92
Микола Дорошко Проблема соборності українських земель: історична ретроспектива і сучасний стан	23	Б. В. Бернадський “Українське питання” у роки Першої Світової війни (крізь призму політичної поліції)	96
А. П. Самодрин Від регіональної політики до регіонального самоврядування: кременчуцький регіон	32	Нгуен Куинь Май Энергетические региональные структуры безопасности Евразии.....	111
П. В. Пиріг До питання про становище українського козацтва в другій половині XVII ст.	43	І. М. Прядко Стан кустарно-ремісничої промисловості в Україні в період НЕПУ (у 20-х роках XX ст.).....	118
Л. Литвин Пошук національної самоідентичності українців (на прикладі віршів т. зв. поемічного комплексу 80–90-х років XVI ст.)	47	О. В. Безручко Українізація та інтернаціоналізація кіноосвіти у 20–30-х роках XX ст.	124
В. П. Руденко, І. Л. Винар Прадавні клейноди — сучасні символи Білої Церкви.....	53	Артем Панакін Ставлення української влади до польських військових формувань в Україні у 1917–1918 рр.....	133
К. М. Соколовська Формування української еліти засобами українознавчих дисциплін	60	Н. А. Дорошенко Історія виникнення спільних підприємств як фактора економічного зростання країни	138
В. В. Утвенко Виховання національної свідомості та гідності українців на засадах історичного досвіду	64	В. А. Гудов Сприйняття аварії на ЧАЕС світовою спільнотою та майбутнє атомної енергетики	142
І. О. Проценко Трансформація української освітньої ментальності	67		
Є. С. Костюк Діяльність Українського Червоного Хреста у 20–30-х роках XX ст.: соціальний аспект.....	70		

УКРАЇНА В ТРАНСРЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ ПОЛІТИКИ ЄС

Актуальні проблеми українознавства, с. 76–81

Наслідуючи європейський досвід, Україна ще на початку 90-х років звернула увагу на такий інструмент регіонального розвитку, як єврорегіони. Наша країна залучена до діяльності чотирьох єврорегіонів: Буг, Карпатський, Нижній Дунай та еко-єврорегіон Верхній Прут.

Місце транскордонного співробітництва у регіональному (територіальному) розвитку визначається його здатністю до мобілізації та ефективного використання існуючого потенціалу прикордонних регіонів і територій, а також поєднання потенційних можливостей та ресурсів прикордонних регіонів і територій двох або більше країн, що мають спільний кордон, з метою вирішення завдань просторового розвитку в межах транскордонних регіонів.

Важливим аспектом є взаємозв'язок між транскордонним співробітництвом і регіональною політикою, політикою щодо регіонального розвитку та регіональним розвитком як таким. Виникає завдання аналізу можливої різниці між цими поняттями і в цьому контексті є доцільним скористатися визначеннями понять, запропонованих редакторською групою у складі Василя Гудака, Генріка Хойтвельдта та Едварда Мігана з Празького центру Інсти-

туту Схід-Захід, якою наприкінці 1999 р. було видано збірник статей під загальною назвою “Регіональна політика просувається на Схід: тенденції та уроки політики щодо регіонального розвитку в Центральній та Східній Європі” [1].

Отже, “регіональна політика має визначати законодавчі та інституційні рамки, а також стосуватися секторної політики і регіональних інституцій на національному рівні”. Одним із головних **завдань** регіональної політики є досягнення певного балансу між інтересами держави та інтересами розвитку її регіонів.

“Під **політикою щодо регіонального розвитку** слід розуміти втілення регіональної політики на місцевому рівні, тобто створення інституційного і нормативно-правового підґрунтя, а також дій, завдяки яким здійснюються залучення до цього процесу місцевих інституцій та економічних інновацій на субнаціональному рівні.”

“**Регіональний розвиток** означає економічний і соціальний розвиток у регіонах”.

Звісно, наведені дефініції навряд чи можна вважати вичерпними, проте їх достатньо для того, щоб дослідити взаємозв'язок між визначеними явищами і транскордонним

співробітництвом, а також визначити місце останнього в регіональному розвитку

Сьогодні фактично не існує загальновизнаної теоретичної дефініції, яка б містила вичерпний та загальноприйнятний перелік основних ознак цього явища.

Головні риси, що характеризують єврорегіон: географічна — єврорегіон є територією, яка має конкретне географічне положення; політична — частини цієї території знаходяться під юрисдикцією суверенних держав, які мають спільний кордон; адміністративна — єврорегіон утворюють прикордонні регіони держав, що мають спільний кордон; функціональна — єврорегіон є формою транскордонного співробітництва.

Отже, єврорегіон — це форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яке спрямоване на координацію їх взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності відповідно до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють його територію по обидва боки державного кордону.

Для функціонування єврорегіонів як форми транскордонного співробітництва, характерні такі особливості. До **першої групи** особливостей належать *правові аспекти* функціонування єврорегіонів: створення єврорегіону не призводить до виникнення нового адміністративно-територіального утворення зі

статусом юридичної особи; правове регулювання на території кожного із членів єврорегіону здійснюється відповідно до чинного законодавства держави, до якої він належить; керівні органи єврорегіону виконують координаційні функції і не мають владних повноважень, а також не можуть підмінювати собою органи влади, що діють на території кожного з його членів.

Другу групу особливостей можна схарактеризувати як *політичну*. В цьому сенсі єврорегіони: не діють проти інтересів національної держави; вони не є наддержавними утвореннями; у своїй діяльності не підмінюють зовнішньополітичні функції держав, адміністративно-територіальні одиниці яких є їхніми членами.

Третя група особливостей — *історичні*. У переважній більшості випадків єврорегіони охоплюють території, що мають спільне історичне минуле і навіть колись входили до складу однієї держави. Інколи до складу єврорегіонів входять території, які у досить недалекому минулому мали так званий “спірний статус”, тобто право володіння такою територією, що належала одній державі, оспорювалося сусідньою, яка має з нею спільний кордон.

Особливості, що належать до **четвертої групи**, пов’язані з *національним складом прикордонних територій*. Зазвичай це багатонаціональні території або регіони, де мешкають представники кількох етнічних груп. У багатьох випадках на територіях суміжних прикордонних регіонів мешкають представники досить чисельної національної меншини, яка репрезентує національну більшість

країни, розташованої по інший бік кордону.

П'ятою групою особливостей є те, що території або регіони, які входять до складу єврорегіонів, периферійні відносно адміністративних центрів своїх країн.

Шоста група особливостей полягає в тому, що всім територіям або регіонам, які входять до складу єврорегіонів, притаманна наявність спільних проблем транскордонного характеру. Для вирішення їх необхідне поєднання зусиль територіальних громад або органів влади держав-сусідів. Зазвичай до таких проблем відносяться екологічні та природоохоронні, розвиток прикордонної інфраструктури, транспорту та комунікацій, раціональне використання трудових ресурсів, забезпечення умов для розвитку етнічних меншин.

Сьома група полягає в необхідності наявності чітко визначених спільних інтересів членів єврорегіонів. Для цієї групи типовими є інтереси в торгово-економічній площині з урахуванням місця регіонів-членів у міжтериторіальному розподілі праці; в галузі спільного розвитку туристичної діяльності, наданні взаємних послуг через державний кордон, створенні мережі співробітництва у сферах науки, освіти та культури. Універсальною сферою спільних інтересів для членів будь-якого єврорегіону є визначення спільної стратегії просторового розвитку.

Насамперед слід зауважити, що повноцінна участь прикордонних регіонів будь-якої країни у розвитку транскордонного співробітництва потребує визнання на рівні її центральних органів влади принципу

субсидіарності та його практичного застосування. Тобто участь прикордонних регіонів держави у транскордонному співробітництві має ґрунтуватися на правових та інституційних засадах, спроможних забезпечити прикордонним регіональним і місцевим органам влади відповідний перелік повноважень щодо налагодження безпосередніх відносин. Усе це зумовлює існування чітко визначеної регіональної політики держави, яка повинна визначати базові принципи взаємин між державою та її регіонами, магістральні напрями регіонального розвитку, встановлювати загальні правові рамки, які дозволяли б регіональним і місцевим органам влади та самоврядування ефективно вишукувати шляхи для забезпечення сталого соціально-економічного зростання, закладаючи тим самим підґрунтя сталого розвитку держави.

Отже, усе сказане повністю відповідає сучасним тенденціям політики щодо регіонального розвитку в переважній більшості країн Європейського континенту. Ця політика має орієнтуватися на активізацію та мобілізацію регіонального потенціалу та ресурсів, а не на бюджетний перерозподіл між регіонами. До речі, не відкидається і доцільність використання такого важливого для досягнення внутрішньої стабільності держави механізму, як міжрегіональне вирівнювання. Тому сенс транскордонного співробітництва, зокрема уособлений в єврорегіонах як у найбільш вдалій формі його просування в сьогodнішній Європі, має полягати в трансформації прикордонних регіонів у "полюси зростання", мережа яких спроможна утворити своєрідний кар-

кас сталого розвитку країни, сформований на її периферійних територіях.

Зміст цього визначення не буде повністю зрозумілим, якщо не визначимось із поняттями “прикордонний регіон” і “транскордонний регіон”. Отже, прикордонний регіон — це адміністративно-територіальна одиниця, що знаходиться на наступному після державного рівні та розташована безпосередньо вздовж державного кордону. Під транскордонним регіоном слід розуміти певну територію, яка насамперед характеризується наявністю схожих природно-географічних умов і охоплює прикордонні регіони двох або кількох держав, що мають спільний кордон.

У наш час обговорюється питання щодо розробки проекту єврорегіону “Сян” (Львівська область України та Підкарпатське воєводство Республіки Польща). Територія України, що входить до складу єврорегіонів, — це майже 20 % населення країни (6 областей, 100 районів, 109 міст).

Єврорегіон “Буг” — транскордонне об’єднання, до складу якого входить Волинська область України, Люблінське воєводство республіки Польща та Брестська область Білорусі. Нині він знаходиться на початковому етапі свого формування. Стратегія розвитку цього єврорегіону включає такі сфери цілей і дій: 1) сфера бізнесу: орієнтація промислових підприємств на ринки іншої сторони і на кооперацію з ними; вільний рух по єврорегіону товарів, капіталу, робочої сили; 2) сфера господарського розвитку: розвиток комунікацій і зв’язку; формування регіональних транскордонних систем технічної інфраструктури; 3) соці-

альна сфера: охорона довкілля і співробітництво у галузі екології, розвиток інтеграції у сфері культури тощо.

Єврорегіон “Верхній Прут” — великий регіональний проект екологічно безпечного розвитку прикордонних територій Чернівецької області України, а також прикордонних територій Румунії та Молдови, який ґрунтується на спільних напрацюваннях у галузі охорони навколишнього природного середовища. Створюється за домовленістю між президентами трьох країн. Основні напрями розвитку єврорегіону: реалізація спільних проектів екологічно безпечного економічного та соціального розвитку прикордонних територій; забезпечення спільності і сумісності національних та локальних систем моніторингу, прогнозування, підтримки управлінських рішень, контролю у сферах охорони навколишнього природного середовища та здоров’я населення, запобігання техногенним аваріям і катастрофам; спільне відпрацювання механізмів введення в дію міжнародних, європейських і національних стандартів управління станом довкілля, мінімізації утворення відходів, безпеки у надзвичайних ситуаціях.

Карпатський єврорегіон — один з єврорегіонів, у діяльності якого бере участь Україна. Утворений у 1993 р. в Дебрецені (Угорщина). До його складу входять прикордонні адміністративні одиниці п’яти держав — Угорщини, Польщі, Румунії, Словаччини, України. Він охоплює територію прощею 132,7 тис. кв. км, з населенням 14 млн осіб. Карпатський єврорегіон — це транскордонна асоціація прикордонних ад-

міністративних районів країн, що входять до його складу, яка створена з метою координації транскордонного співробітництва. Пріоритетами функціонування Карпатського єврорегіону вважаються: розвиток транспортного зв'язку на його території; вирішення проблем розвитку інфраструктури, туризму; створення сучасної функціональної структури економіки регіону; розширення європейського та атлантичного співробітництва та ін.

Єврорегіон “Нижній Дунай” — територія транскордонного співробітництва між територіальними громадами: від України — Одеська область; від Республіки Молдова — Вулканештський, Кагульський і Кантемирівський райони; від Румунії — повіти Бреїла, Галац і Гульча. Для розв'язання спільних завдань співпраця здійснюється у таких напрямках: координація програм захисту навколишнього середовища басейнів Нижнього Дунаю, Прута, Сирета і Дністра, дельти Дунаю, придунайських озер і плавнів; сприяння створенню спільних комерційних підприємств і банків зі спільним капіталом; сприяння створенню ВЕЗ; узгодження тарифів у галузі транзитних перевезень вантажів; розвиток інфраструктури туризму і рекреації; узгодження програм спільних дій у випадку пожеж, паводків та інших природних катаклізмів.

Сучасні концепції транскордонного співробітництва регіонів вимагають істотного перегляду застарілих уявлень про адміністративно-територіальний устрій країни, роль і значення прикордонних територій, властиві їм проблеми

і т. ін. Тривала політика держави, спрямована на абсолютне зміцнення державних кордонів, спричинила багато проблем, що пов'язані з переміщенням людей, товарів, капіталу. Все це сприяє розвитку регіональних диспропорцій, набуттю територіями ознак депресивності. Водночас від рівня розвитку цих прикордонних територій багато в чому залежить безпека і цілісність нашої держави.

Більшість проблем транскордонної співпраці є типовими для тих єврорегіонів, в яких бере участь Україна. Серед них варто виокремити такі: 1) істотна різниця у рівні розвитку держав-учасниць, у темпах і обсягах адміністративних трансформацій; 2) різний рівень транспортної, в тому числі прикордонної інфраструктури; 3) істотні відмінності в митному і податковому законодавстві; 4) відсутність необхідної кількості банків, готових здійснювати розрахунки і видавати кредити транскордонним господарчим підприємствам.

Серед проблем правового характеру існує нагальна потреба перерозподілу обсягів повноважень між центральною та регіональною владою і передачі в регіони права самостійно вирішувати питання прикордонного співробітництва. Звичайно, це не повинно призвести до ослаблення державної влади, але щоб єврорегіони могли розвиватись, центральна влада повинна цілеспрямовано, в межах конкретного єврорегіону надавати певні права і обов'язки місцевим органам самоврядування на здійснення вузького обсягу міжнародних повноважень. Існує також проблема невідповідності законодавства країн-учасниць транскордонного спів-

робітництва, що істотно гальмує вирішення багатьох поточних питань розвитку.

Література

1. *Regional Policy Goes East: Essays on Trends and Lessons Learned for*

Regional Development Policy in Central and Eastern Europe / Ed. by Vasil Hudak, Henrik Huitfeldt and Edward J. Meegan. — Prague, 1999. — 110 p.

2. *Declaration of the Assembly of European Regions on Regionalism in Europe.* — Basel, 4th December 1996. — P. 5–6.